

Vplyv finančnej krízy na zmenu štruktúry koncesívnych devízových úverov Medzinárodné menového fondu

Abstrakt

Článok poukazuje na vývoj štruktúry a objemu jednej skupiny devízových úverov MMF, a to úverov v rámci koncesívnych devízových facilit MMF. Potenciálne devízové facility, v rámci ktorých sa poskytujú devízové úvery tým najchudobnejším a nízkopríjmovým štátom, tiež poznamenala globálna finančná a hospodárska kríza. Aj keď z hľadiska objemov poskytovaných úverov v rámci potenciálnych devízových facility dosahujú najnižšie sumy, z hľadiska významu pre rozvojový svet sú veľmi dôležité. Vo vývoji tejto zložky úverov sa odráža vývoj svetovej ekonomiky, nedostatok finančných zdrojov MMF na poskytovanie úverov, rast potreby devízových úverov, vplyv svetovej finančnej a hospodárskej krízy, problémy finančných trhov, dlhové krízy vo svete a i.

Abstract

The article refers to the development of structure and volume of one group of foreign loans of the IMF which are the loans in foreign concessional IMF facilities. Potential foreign currency facilities, under which foreign currency loans are granted to the poorest and lowest-income countries, have also been adversely affected by the global financial and economic crisis. Despite the overall volumes of lending through foreign currency facilities being comparatively low, the significance of these loans for the developing world cannot be overlooked. In the development of this component of loans one sees the reflection of developments in the global economy, lack of financial resources of the IMF for lending, growth in demand for foreign currency loans, the impact of the global financial and economic crisis, problems of the financial markets, the debt crises in the world, etc.

Kľúčové slová:

koncesívne facility MMF, Štrukturálna vyrovnávacia facilit, Zosilnená facilit štrukturálnej adaptácie, Facilita na zníženie chudoby a podporu rastu, Facilita exogénnych šokov,

Rozšírená úverová facilitita, Pohotovostná úverová facilitita, Mechanizmus zrýchléného úverovania

Keywords:

concessional IMF facilities, Structural Adjustment Facility-SAF, Enhanced Structural Adjustment Facility- ESAF, Poverty Reduction and Growth Facility – PRGF, Exogenous Shock Facility – ESF, Extended Credit Facility – ECF, Standby Credit Facility – SCF, Rapid Credit Facility – RCF

Úvod

Na poskytovanie devízových úverov najchudobnejším členským štátom má MMF **tzv. koncesívne úvery** (*Concessional Credits*). Tieto úvery sa poskytujú za zvýhodnených podmienok v rámci koncesívnych devízových facilitít, ktoré predstavujú možnosti členských štátov čerpať devízové úvery z MMF na riešenie problémov platobných bilancií najchudobnejších členských štátov. Pri nich sa spájajú finančné zdroje MMF, rozvojových bánk a ďalších rozvojových inštitúcií, ako Svetovej banky a jej pridružených inštitúcií, rozvojových fondov, centrálnych bánk a iných oficiálnych veriteľov.

Ich cieľom je znížiť ročné dlhové bremeno zadlžených štátov na udržateľnú úroveň tak, aby mohli splácať dlh príjmami z exportu a z medzinárodných investícií a takto znižovať chudobu a podporovať ekonomický rast.

1. Vývoj štruktúry a charakteristika koncesívnych úverov MMF

Potenciálne devízové facility v tejto skupine úverov sa historicky vyvíjali a prispôbovali ekonomickým potrebám najchudobnejších štátov. Reforma MMF v roku 2009 upravila devízové facility pre najchudobnejšie štáty sveta tak, aby boli flexibilnejšie a lepšie vyhovovali ich rozdielnym potrebám. V mnohých štátoch sa zmenili ekonomické podmienky, štáty sa viac otvorili zahraničiu, viac sa integrovali do globálnej ekonomiky a dosiahli aj určitý pokrok v makroekonomickej stabilite. V dôsledku toho sa stali zraniteľnejšími a závislejšími od výkyvov svetovej ekonomiky, ako sú finančné a hospodárske krízy, kolísanie cien potravín, pohonných hmôt a i. V dôsledku toho bolo potrebné preskúmať a upraviť pôvodnú štruktúru facilitít a vytvoriť novú generáciu úverov a nový rámec zvýhodnených podmienok úverovania.

Pôvodné koncesívne facility boli: *Štrukturálna vyrovnávacia facilitita* (*Structural Adjustment Facility* – *SAF*), *Zosilnená facilitita štrukturálnej adaptácie* (*Enhanced Structural Adjustment Facility*), *Facilitita na zníženie chudoby a podporu rastu* (*Poverty Reduction and Growth Facility* – *PRGF*), *Facilitita exogénnych šokov* (*Exogenous Shock Facility* – *ESF*).

Nové facility vytvorené pod vplyvom finančnej krízy sú: *Rozšírená úverová facilitita* (*Extended Credit Facility* – *ECF*), *Pohotovostná úverová facilitita* (*Standby Credit Facility* – *SCF*), *Mechanizmus zrýchleného úverovania* (*Rapid Credit Facility* – *RCF*).

2. Charakteristika a nové prvky v koncesívnych úveroch MMF

Štrukturálna vyrovnávacia facilitita (*Structural Adjustment Facility*) je devízová facilitita MMF, v rámci ktorej sa poskytujú úvery najchudobnejším členským štátom na podporu ekonomického rastu a s ním súvisiacich štrukturálnych reforiem a tiež ako prostriedok v boji proti chudobe. Vznikla v roku 1976 ako reakcia na neúspech tradičných adaptačných programov. Poskytnutie úveru si vyžaduje vypracovanie hospodárskeho programu v spolupráci s MMF a Svetovou bankou.

Prostriedky prostredníctvom tejto úverovej linky sa čerpali z tzv. Zvereneckého fondu (Trust fondu). Úvery sa mohli čerpať až do výška 70 % členských kvót, a to po častiach 20%, 30 % a 20 % členských kvót v období troch rokov. Úroky boli iba 0,5 % a doba splatnosti 10 rokov s možnosťou odkladu splácania o 5,5 roka. V roku 1981 došlo k vyčerpaniu prostriedkov zvereneckého fondu.

Túto facilitu nahradila **Zosilnená facilitita štrukturálnej adaptácie** (*Enhanced Structural Adjustment Facility* – *ESAF*) zavedená v roku 1987 a určená pre najchudobnejšie štáty, predovšetkým nízkopríjmové africké štáty, na ktorú poskytli zdroje vyspelé štáty. V roku 1994 vznikli prvé tlaky na rozšírenie tejto facility a následne v roku 1999, keď MMF prijal rozhodnutie o zintenzívnení boja proti chudobe, bola ESAF nahradená novou facilitou, a to – **Facilitou na zníženie chudoby a podporu rastu** (*Poverty Reduction and Growth Facility*).. Vznikla ako reakcia na problémy, ktoré tieto štáty mali v osemdesiatych a deväťdesiatych rokoch minulého storočia. Ekonomiky mnohých týchto štátov boli na pokraji zrútenia v dôsledku vysokej korupcie a nepriaznivých vonkajších šokov, ktoré vyvrcholili v podobe dlhovej krízy v roku 1980.

Úvery sa mohli čerpať až do výšky 250 % členskej kvóty a vo výnimočných prípadoch do výšky 350 % členskej kvóty. Z tohto dôvodu úvery dosahovali vysoké sumy a poskytovali sa za prísnych podmienok.

V roku 2006 bola vytvorená ďalšia koncesívna facilitita, a to **Facilita exogenných šokov** (*Exogenous Shock Facility – ESF*). Je určená na poskytovanie úverov najchudobnejším štátom, ktoré sú pod tlakom exogénnych šokov, ktoré negatívne ovplyvňujú ekonomiku a vyžadujú si prísnu vládnu kontrolu. Exogennými šokmi môžu byť napríklad: kolísanie cien komodít, prírodné katastrofy, konflikty v okolitých štátoch, krízy a pod., ktoré negatívne ovplyvňujú obchod.

V septembri 2008 došlo k reforme *Facility exogenných šokov*, ktorá spôsobila, že táto facilitita sa stala prístupnejšia, flexibilnejšia, rýchlejšie dostupná a umožňujúca získať vyššie sumy úverov. Facilita má stanové podobné podmienky ako *Facilita na zníženie chudoby a podporu rastu*. Úvery bolo možné čerpať až do výšky 150 % členskej kvóty. Boli úročené nulovou úrokovou sadzbou do roku 2011. Splatnosť úveru bola 5 ½ - 10 rokov. Táto facilitita bola nahradená v januári 2010 novou facilitou, a to Rozšírenou úverovou facilitou (*Extended Credit Facility – ECF*).

V dôsledku globálnej finančnej krízy boli vytvorené tri nové koncesívne facility určené pre najchudobnejšie štáty. Prvou z nich je **Rozšírená úverová facilitita**, ktorá predstavuje hlavný finančný nástroj dlhodobej pomoci pre chudobné štáty za zvýhodnených podmienok a s lepšou dostupnosťou úveru. Poskytuje úvery štátom s dlhodobými problémami platobnej bilancie. Podporuje ekonomické programy štátov uvedené v programe Poverty Reduction Strategy Paper, ktoré sú zamerané na stabilizáciu ich ekonomík pomocou vhodnej makroekonomickej a štrukturálnej politiky. Úvery môže štát čerpať až po schválení tohto programu, ktorý vedie k zlepšeniu makroekonomickej situácie a zníženiu pasívneho salda platobnej bilancie.

Úvery sa poskytujú na dobu 5,5 až 10 rokov. Môžu sa čerpať do výšky 100 % ročne a kumulatívne do výšky 300 % členskej kvóty (vo výnimočných prípadoch je možné zvýšenie limitu). Úvery sa úročia nulovou úrokovou sadzbou do konca roku 2011.

Ďalšou novou facilitou je **Pohotovostná úverová facilitita** (*Standby Credit Facility – SCF*) vytvorená v roku 2010 na poskytovanie úverov pre nízkopríjmové štáty za účelom prekonať krátkodobé problémy platobnej bilancie a očakávané problémy. Predpokladá sa, že štát do dvoch rokov odstráni tieto problémy a vytvorí udržateľný rast. Táto facilitita slúži tiež ako prevencia na prekonanie ekonomických problémov, ktoré štát očakáva, ale čerpanie úverov je možné až pri vzniku týchto problémov. Čerpanie prostriedkov je podmienené vypracovaním programu, ktorý obsahuje kroky na zlepšenie ekonomickej situácie štátu.

Krajina môže čerpať úver ročne do výšky 100 % a kumulatívne do výšky 300 % členskej kvóty. Tieto limity sa môžu vo výnimočných prípadoch prekročiť. Úvery sa úročia 0,25 %

úrokovou sadzbou, pričom MMF môže dokonca roka 2011 poskytnúť úľavu od platenia úroku. Doba splatnosti úveru je 8 rokov s možnosťou odkladu splácania o 4 roky.

Treťou novou koncesívnou facilitou je **Mechanizmus zrýchleného úverovania** (*Rapid Credit Facility – RCF*) vytvorená v roku 2010 na poskytovanie rýchlej finančnej pomoci za zvýhodnených podmienok nízkopríjmovým štátom, ktoré čelia naliehavým problémom platobnej bilancie. V mimoriadnych situáciách zjednodušuje týmto štátom prístup k úverovým zdrojom MMF a poskytuje vysoké výhody. Štát sa môže rýchlo dostať k úverom bez predloženia ozdravného programu alebo tiež ak nie je možné vypracovať ozdravný program napríklad z dôvodu kapacitných obmedzení, v prípade rôznych šokov, prírodných katastrof a iných udalostí spôsobujúcich nestabilitu.

Finančné prostriedky sa poskytujú vo forme priamych platieb, alebo tiež vo forme jednorazovej platby. V prípade, že sa naliehavé problémy štátu premietnu do dlhodobých problémov platobnej bilancie, štát môže prejsť z tejto facility do rozšírenej úverovej facility alebo môže požiadať o opakované poskytnutie úveru. Úver sa môže čerpať do výšky 25 % až 50 % ročne a kumulovane maximálne do výšky 75 % až 100 % členskej kvóty. Úroková sadza je nulová a doba splatnosti od 5 ½ do 10 rokov.

MMF uskutočňuje pre nízkopríjmové a vysoko zadlžené štáty tri iniciatívy, a to Iniciatívu pre vysoko zadlžené chudobné štáty, Iniciatívu multilaterálnej úpravy dlhu a Trust na oddlženie štátov po prírodných katastrofách.

Iniciatíva pre vysoko zadlžené chudobné krajiny (*Heavily Indebted Poor Countries – HIPC*) Iniciatíva vytvorená v roku 1996 na poskytovanie finančnej pomoci enormne zadlženým štátom, ktoré nie sú schopné splácať svoje záväzky vyplývajúce z úverov, ktoré tieto štáty skôr získali z MMF a ich dlh narastá. Je to spoločná iniciatíva MMF, Svetovej banky, multilaterálnych organizácií (OSN) a vlád členských štátov. Finančné zdroje poskytuje MMF a iné multilaterálne organizácie vo výške 45 % a zvyšná časť pochádza od veriteľov na základe bilaterálnych dohôd. V súčasnosti nie je dostatok finančných prostriedkov na oddlženie najchudobnejších štátov sveta a preto jedným zo zdrojov môžu byť predaje zlata MMF.

V roku 1999 sa HIPC vyhodnotila a došlo k rozhodnutiu, aby sa proces oddlžovania urýchlil. V roku 2005 HIPC nadviazala na Miléniové rozvojové ciele Svetovej banky a doplnila sa o *–Iniciatívu multilaterálnej úpravy dlhu – MDRI*.

Prístup k zdrojom získa štát, ktorý splní stanovené kritériá a zaviazá sa k zníženiu chudoby prostredníctvom politických zmien. Oddlženie prebieha v dvoch fázach, a to v tzv. fáze, bode rozhodnutia a v bode ukončenia. Vo fáze rozhodnutia štát musí splniť tieto

podmienky: mať nárok čerpať pôžičku z Medzinárodnej rozvojovej asociácie a od MMF prostredníctvom Rozšírenej úverovej linky, nieť neudržateľné dlhové bremeno, musí zaviesť prostredníctvom podporných programov MMF a Svetovej banky účinné stabilizačné ekonomické a politické reformy a musí predložiť Dokument o stratégii znižovania chudoby (Poverty Reduction Strategy Paper – PRSP). Po splnení uvedených podmienok Výkonná rada MMF a Svetovej banky rozhodne o jej nároku na oddĺženie a zaviazá znížiť dlh na takú úroveň, ktorú považuje za udržateľnú.

V druhej fáze, v bode ukončenia, v ktorej sa úplne a nezvratne zníži dlh, musia štáty zaviesť ďalšie opatrenia v súvislosti s podpornými programami v spolupráci s MMF a Svetovou bankou, uspokojivo realizovať kľúčové reformy prijaté v bode rozhodnutia a implementovať a uskutočňovať opatrenia v rámci PRSP minimálne po dobu jedného roka. Po splnení uvedených podmienok dosiahne štát bod ukončenia, ktorý mu umožňuje prijať plné oddĺženie. (A.J.)

Iniciatíva multilaterálnej úpravy dlhu (*Multilateral Debt Relief Initiative – MDRI*) Iniciatíva pre úpravu dlhu, ktorá vznikla v roku 2005 na základe návrhu Skupiny G8; rozširuje možnosti – *Iniciatívy pre vysoko zadlžené chudobné krajiny – HIPC* a *Trustu na oddĺženie štátov po prírodných katastrofách –PCDR*). MDRI umožňuje 100 % úpravu dlhu pomocou troch multilaterálnych inštitúcií, a to MMF, Medzinárodnej rozvojovej asociácie, a Africkej rozvojovej banky. Začiatkom roku 2007 sa k týmto inštitúciám pripojila aj Medziamerická rozvojová banka. Iniciatíva je spoločná pre viaceré medzinárodné finančné inštitúcie, ale rozhodnutie o oddĺžení je v kompetencii tej ktorej inštitúcie.

Pôvodný návrh skupiny G 8 bol upravený v zmysle zásady o rovnakom zaobchádzaní. Bolo stanovené, že všetky štáty, ktorých ročný HDP na obyvateľa je menej ako 380 dolárov , budú oddĺžené z vlastných zdrojov MMF, štáty MDR I a štáty , ktorých ročný HDP na obyvateľa je vyšší ako uvedená suma, budú oddĺžené pomocou príspevkov z bilaterálnych zmlúv cez trust MDRI II. Odhadované celkové náklady MMF na iniciatívu MDRI sú 3,4 mld. USD; 15. júla 2010 bola väčšina finančných prostriedkov poskytnutá.

Trust na oddĺženie štátov po prírodných katastrofách (*Post-Catastrophe Debt Relief Trust – PCDR*) Iniciatíva MMF na znižovanie dlhu chudobných štátov, ktorých postihla ničivá prírodná katastrofa. Ide o uvoľnenie dodatočných prostriedkov na krytie dôsledkov danej katastrofy a následne podporu ekonomického zotavenia a splácania dlhu voči MMF.

PCDR sa obmedzuje na najničivejšie prírodné katastrofy, ktoré priamo postihli najmenej jednu tretinu obyvateľstva, zničili viac ako štvrtinu výrobných kapacít, ktoré ovplyvňujú

kľúčové hospodárske odvetvia a verejné financie, alebo spôsobili škodu väčšiu ako 100 % HDP.

Trust sa spočiatku financoval z vlastných zdrojov fondu vo výške 280 mil. SDR. V prípade potreby bude doplnený o príspevky darcov. 21. júla 2010 sa poskytli prostriedky Haiti vo výške 178 mil. SDR, čím sa odstránil celý nesplatený dlh tohto štátu voči MMF.

(Pokračovanie)